

М. О. БОРИСЕНКО

BORYSENKO M. O.

*аспірант, Академія адвокатури України
(Науковий керівник – доцент А. М. Бірюкова)***СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА» ТА «ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА»****«REALIZATION OF LAW» AND «IMPLEMENTATION OF LAW»: CORRELATION BETWEEN DEFINITIONS**

*Тези доповіді на Науковій конференції аспірантів, молодих вчених і практиків
«Актуальні питання законодавчого й організаційного забезпечення здійснення правової допомоги в Україні»,
27 березня 2015 року, Київ, Академія адвокатури України*

У теорії права дискусійним є питання щодо сутності категорії «реалізація права». На нашу думку, поняття «реалізація права» потребує уточнення, оскільки поряд з ним використовуються поняття «застосування права», «здійснення права». Так, термін «реалізація» (від франц. *realisation* – «здійснювати») визначається як здійснення чого-небудь, перетворення в щось реальне, проведення в життя будь-якого плану, проекту, ідеї, програми, намірів тощо [1, с. 561]. В літературі реалізація права визначається як процес перекладу явища в іншу якість, вживання його якостей, властивостей з метою досягнення якогось результату. Стосовно права цей процес означає переклад його норм у іншу реальність, в іншу якість – якість правомірної поведінки: використання властивостей права для досягнення необхідного соціального результату [2, с. 72]. У такому сенсі реалізація права може бути визначена як здійснення, втілення в життя принципів та приписів права.

Отже, поняття «реалізація права» має важливе значення для юридичної теорії та практики, оскільки процес правореалізації пов'язаний з утвердженням і підтриманням у суспільстві певного правопорядку. Необхідність утвердження правопорядку впливає не тільки із встановлення та здійснення розпоряджень юридичних норм. Це також має вплив на те, якою мірою учасники суспільних відносин можуть реалізувати належні їм суб'єктивні права.

Юридична конструкція реалізації права у літературі співвідноситься, зокрема, із здійсненням права та з окремими видами реалізації права. Поняття «здійснення права» в деяких дослідженнях конкретизується через призму законності і пра-

вовідносин. Деякі науковці поняття здійснення права розглядали як самостійну категорію, яка відображає шляхи і способи реалізації права та доповнили цю правову абстракцію деталізуючими складовими – юридичною відповідальністю і правопорядком [3, с. 28].

Міркування інших правників-теоретиків із досліджуваного питання доводять наявність принципової різниці між поняттями «реалізація права» і «здійснення права». Так, у випадку реалізації права має місце втілення цілого комплексу норм, оскільки права і свободи можуть знаходити закріплення не в одному, а в багатьох нормативно-правових актах. Якщо ж вести мову про здійснення права, то відновлення і захист прав та свобод людини в разі їх порушення припускають більш широкий арсенал заходів, ніж усунення порушень тієї чи іншої правової норми. Отже, за твердженням дослідника, реалізація права відбувається при здійсненні виключно управомочуючих норм і не поширюється на інші їх різновиди [4, с. 160].

Така позиція стала предметом наукової дискусії, сутність якої полягає в тому, що однозначно стверджувати про те, що реалізація прав і свобод людини по суті є лише частиною більш загальної проблеми – застосування норм права, нераціонально [5, с. 59–64]. На наш погляд, не можна вважати рівнозначними такі терміни як «реалізація», «здійснення», «застосування» права. Зокрема, застосування права нами розуміється як одна з багатьох, але однозначно не єдина форма реалізації права. Більше того, напрацювання теорії права доводять, що застосування права має декілька проявів: 1) особлива форма реалізації права; 2) організаційно-юридична діяльність компетентних

органів з метою створення умов, необхідних для реалізації ними таких норм; 3) визначається не як одна з форм безпосередньої реалізації, а як категорія, що відноситься до процесу реалізації і є характерною ознакою його здійснення [6, с. 30–33].

Дискусійною є і пропозиція взагалі відмовитися від використання в науковому обігу таких категорій як «реалізація» і «застосування» права в контексті користування правом. Зокрема обґрунтовується позиція про те, що термін «реалізація» з етимологічної точки зору суперечить властивості «непогашуваності» права, позаяк реалізація – це здійснення, або зникнення внаслідок виконання свого призначення, або пошук нової якості з одночасною втратою попередньої. При цьому стверджується, що реалізація може бути осяжна і поза суб'єктом права, у той час як користування виключає таку можливість. Зміст поняття «здійснення» полягає у практичному втіленні, в реалізації можливості. Тому конституційні права здійснюються безпосередньо в момент прийняття конституції, і лише внаслідок чинності цього акта у суб'єктів конституційного регулювання з'являється можливість користуватися ними [7, с. 19–20].

Зазначене твердження необхідно проаналізувати, перш за все, в етимологічному сенсі термінів «реалізація» та «здійснення». Значення терміну «реалізація» викладено вище, є потреба вести мову про «здійснення», яке в довідкових джерелах розуміється як запровадження, втілення в життя; робити що-небудь дійсним, реальним; виконання чого-небудь [8, с. 52]. Співставлення наведеного доводить близькість цих термінів в етимологічному розумінні. Це дає можливість зробити висновок і про близькість їх змістовного навантаження, оскільки викладені в різних джерелах міркування про сутність цих понять фактично є такими, що дозволяють вести мову про один і той же процес – утілення норм права у сформованій системі суспільних відносин. Крім того, на наш погляд, вживання поряд понять «реалізація права», «здійснення права» не суперечить і правилам юридичної техніки.

Щодо співвідношення понять «реалізація права» і «застосування права», то зауважимо, що перше з названих є більш широким і багатогранним, а друге, на відміну, наприклад, від виконання, використання, дотримання – вужчим, але з прита-

манними особливостями. Ми вважаємо, що право реалізується шляхом проходження певних послідовних етапів, а застосування права є одним із таких етапів (наприклад, завершальним етапом діяльності юридичної особи є скасування її державної реєстрації в судовому порядку, що позбавляє суб'єкт статусу юридичної особи і є підставою для вилучення з державного реєстру).

У теорії права розрізняють декілька форм реалізації права, видова різноманітність яких залежить від специфіки суспільних відносин, що підлягають урегулюванню, особливостей норм права (зокрема, їх гіпотез і диспозицій), а також особливостей поведінки суб'єктів, які реалізують ці норми. Виходячи з наведених ознак, можливо стверджувати про наступні форми реалізації норм права: дотримання, виконання, використання та застосування права. Такий підхід дає цілком обґрунтовані підстави вважати, що застосування є одним із етапів реалізації норм права, а самі ці поняття розрізняються як особливе і загальне.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Словник іншомовних слів / за ред. члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Голова редакція УРЕ, 1974. – 775 с.
2. Протасов В. Н. Что и как регулирует право : учебное пособие / В. Н. Протасов. – М. : Юрист, 1995. – 95 с.
3. Решетов Ю. С. Реализация норм советского права : системный анализ / Ю. С. Решетов. – Казань : Из-во Казанского университета, 1989. – 168 с.
4. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России / Л. Д. Воеводин. – М. : НОРМА, 1997. – 304 с.
5. Пацурківський Ю. П. Реалізація права: поняття, зміст та співвідношення з суміжними категоріями / Ю. П. Пацурківський. – Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Випуск 636. – Правознавство. – С. 59–64.
6. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підручник / С. С. Сливка. – Вид. 2-е, перероб. і доп.. – К. : Атіка, 2003. – 320 с.
7. Крусс В. И. К теории пользования конституционными правами / В. И. Крусс // Государство и право. – 2004. – № 6. – С. 19–20.
8. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови / Л. М. Полюга. – К. : Довіра, 2001. – 477 с. – (Словники України).